

ДИСПРОПОРЦИИ ПРИ РАЗПРЕДЕЛЕНИЕТО НА РАЗХОДИТЕ ЗА НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ В БЪЛГАРИЯ

Траян ЙОСИФОВ¹

¹ Катедра „Финанси и счетоводство”, Факултет по икономически и социални науки, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”, Пловдив, България. E-mail: t_yosifov@abv.bg

JEL O1, L2, M21

Резюме

Ключови думи:

иновации, конкурентоспособност, инвестиции, регионално развитие.

Икономическите промени в страната от края на 80-те години доведоха до увеличаване на регионалните диспропорции. Очертаха се региони и стопански сектори, които са водещи в икономическо отношение и такива, които изостават съществено от тях. Един от основните показатели за степента на регионално и отраслово развитие е равнището на разходите, които са насочени за финансиране на научноизследователска и развойна дейност. Това изследване има за цел да покаже регионалните и отрасловите диспропорции и мястото на България на европейската иновационна карта в контекста на необходимостта от повишаване на цялостната конкурентоспособност на българската икономика.

© 2018 Икономически университет – Варна

Цитиране: ЙОСИФОВ, Т. (2018) Диспропорции при разпределението на разходите за научноизследователска и развойна дейност в България. *Известия. Списание на Икономически университет – Варна*. 62 (2). с. 112 - 127.

Въведение

Повишаването на иновативността на българските предприятия е въпрос от ключова важност. Неговото решаване е условие за подобряване на конкурентоспособния потенциал на националната икономика. Внимателният преглед на държавните усилия в тази посока показва липса на последователни политики в областта на финансирането на научноизследователската и развойна дейност (НИРД). Това, от своя страна, е сериозна бариера за развитието на предприятията и поставя редица ограничения пред управляващия мениджмънт. В същото време повишаването на тяхната иновативност няма алтернатива, особено като се има предвид отвореният характер на българската икономика и конкуренцията, която срещат предприятията, както на вътрешния, така също и на чуждестранните пазари.

Задълбочено авторско проучване показва, че въпреки очевидния дефицит по отношение на последователна и целенасочена държавна политика за подкрепа на иновациите, голяма част от бизнеса е осъзнал необходимостта от повишаване на степента на иновативност, респ. на своята конкурентоспособност. Основание за тази констатация дава размерът на разходите за научноизследователска и развойна дейност. Анализът на статистическата информация за периода 2007 - 2017 г. показва, че разходите за внедряване и развитие на иновативни проекти в сектор „Предприятия” нарастват с интензивен темп. Това е показателно, че практически в по-голямата част от периода икономиката на страната се развива в условия на следкризисно възстановяване. Може да се направи извод, че бизнесът следва разбирането, че освен във фаза на икономически растеж, повишаването на иновационния потенциал е основен инструмент за адаптиране в условията на икономическа стагнация.

Въпреки положителните усилия за повишаване на иновативността на предприятията, трябва да се обърне сериозно внимание на съществуващите регионални диспропорции по отношение на разходите за НИРД. Въпросът за регионалните диспропорции е важен не само за конкурентния потенциал на предприятията. Той има и важно социално значение, тъй като в голяма степен регионалните диспропорции задълбочават процеса на вътрешна миграция към големите градски центрове в страната и имиграцията към страни с по-висок жизнен стандарт и качество на живот.

1. Икономическо значение на иновациите

В икономическата теория значението на иновациите, като основен конкурентоопределящ фактор, представлява предмет на изследване и анализ на редица значими по своята същност научни разработки. В условията на чести пазарни промени, когато средата за бизнес се изменя неочаквано, предприятията, които са по-иновативни имат, възможност да се приспособят значително по-бързо и икономически по-ефективно. Като следствие се създадат реални възможности за практическо развитие на различни умения като креативност, мотивираност, социално взаимодействие и способност за откриване на нови възможности и алтернативи. От друга страна, тези промени се реализират значително по-успешно, ако ръководството на предприятието е достатъчно гъвкаво да съумее да преоцени ресурсите, с които разполага и да ги развие и усъвършенства с цел да създаде нов конкурентен продукт или да подобри съществуващ такъв.

Проучването на съвременни литературни източници дава основание иновациите да се определят като важен фактор за дългосрочен устойчив икономи-

чески растеж. Достигането на устойчиво икономическо развитие е трудно постижимо без ускоряване процеса на иновиране на предприятията.

Понятието иновация има различни определения в научната литература. Така например, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) определя иновацията като „приложение на нов или значително подобрен продукт или услуга, процес, нов маркетингов или организационен метод в бизнес практиката в организациите или техните взаимоотношения с външната среда” (ОЕСД, 2005, р. 46). Друго определение за иновацията е, че тя представлява процес на използване на знания или информация, с помощта на които се създава и въвежда нещо ново, което намира практическо приложение. Във връзка с това например, Йозеф Шумпетер определя иновациите като „критичен измерител на икономическата промяна” (Schumpeter, 1961, р. 28). Питър Дракър допълва съдържанието на иновациите и ги дефинира като инструмент на предприемачеството. Доразвивайки тази своя теза прави заключението, че „предмет на обсъждане и на представяне като иновационна практика може да бъде единствено целенасочената иновация, почиваща на анализ, плод на системен и упорит труд (Дракър, 2002, с. 25). Той отново подчертава, че „иновацията не е всичко, но всичко без иновация е нищо” (Drucker, 2007, р. 172).

Когато се говори за иновация, обикновено се поставя акцент върху икономическите и пазарните предимства от нейното внедряване от гледна точка на по-високата добавена стойност на крайния продукт и по-големите конкурентни предимства, които създават иновационните предприятия. Към тях може да се посочат по-пълното задоволяване на нуждите на потребителите, постигането на по-ниска пазарна цена, по-ниските производствени разходи, оптимизирането на ресурсната осигуреност.

Независимо от множеството гледни точки за същността и спецификите на иновацията, може да се изведе една обща характеристика, а именно, че иновацията е плод на действието и динамиката, които водят до промяна. Тази промяна може да е свързана с производството на изцяло нов продукт, или да води до промяна във вече наложен такъв. И в двата случая иновацията преминава през различни етапи, в които се комбинират вече съществуващи технологии и процеси. От тази гледна точка авторът приема, че иновацията може да се разглежда като нов подход (нова идея) за комбиниране на вече наложени на пазара елементи с една основна цел, а именно задоволяването на пазарни потребности по един икономически по-ефективен начин.

Иновациите са предизвикателство както на фирмено, така също и на национално равнище. Последните години тяхната роля нарасна значително поради

нестабилното икономическо развитие в глобален мащаб и честите икономически кризи, които се отразяват на разходите за НИРД.

От една страна, практическата реализация на иновациите изисква справяне с редица предизвикателства, както от технически, така също и от организационен характер. От друга страна те трябва да се разглеждат като интегриран процес, който включва многообразие от аспекти, като степен на подготвеност на човешките ресурси, достъп до финансиране и цена на финансовия капитал, благоприятни условия (среда) за осъществяване на НИРД и др.

Макар да съществуват множество на брой фактори, които оказват влияние на отделните фази на иновационния процес, може да се направи извод, че особено важно за растежа и развитието на предприятието, респ. на националната икономика, е степента на иновативност и произтичащата от нея по-висока конкурентоспособност. Тясната връзка между иновации и конкурентоспособност е предмет на изследване в редица икономически анализи и разработки, научни форуми, симпозиуми и университетски курсове. Това затвърждава практическата значимост на темата на тази статия.

Независимо от многообразието от гледни точки, преобладава тезата, че съществува пряка връзка между степента на иновативност и по-пълното задоволяване на нуждите на потребителите. Колкото по-пълно и ефективно предприятията успяват да оползотворят ограничените ресурси като повишат иновационния си потенциал, толкова по-благоприятни са техните възможности за реализация на вътрешния и международния пазар.

Иновативността и конкурентоспособността на едно предприятие, на икономически сектор или на икономиката като цяло, трябва да се разглеждат като специфични характеристики, които не са присъщи за всички пазарни участници. За всяко предприятие е важен неговият иновационен потенциал и възможностите за практическо реализиране на иновацията. Друг важен момент е наличието на съответствие между предварителните цели и постигнатите резултати от пазарното внедряване на иновационния проект.

Друг аспект на иновативността е достъпът до технологии, знания и добри практики, в това число и степента на подготвеност на предприятията да се възползват от достъпа до тях. За съжаление, обаче, не всички пазарни участници съумяват да оползотворят възможностите за развитие, които предоставят иновациите. Причините за това може да се търсят основно в липсата на достатъчен капацитет за възприемане на нови технологии. В подкрепа на последното може да се посочи проведено практическо изследване от В. Коен и Д. Левентал, които стигат до заключението, че „капацитетът за възприемане на нови технологии

може да се разглежда като важен фактор за дългосрочното оцеляване и конкурентоспособността на фирмата”. Според тях, капацитетът може да се дефинира като „способност на фирмата да разпознава, усвоява и използва знания от околната среда” (Cohen, Levinthal, 1990, p. 53). Това твърдение подкрепя една от тезите в изследването, изградена върху разбирането, че капацитетните възможности на българските предприятия трябва да се разглеждат в контекста на постоянно променящата се вътрешна и външна среда на функциониране.

2. Среда за развитие на иновациите в България

Тригодишно изследване на автора показва, че липсва сериозен напредък в развитието на научноизследователската и развойна дейност в България. Причините за това са комплексни, но може да се групират в четири основни направления:

- **Първо.** Законодателната рамка, която определя развитието на иновациите в страната има принос за иновационното развитие, но напредъкът в тази област се дължи основно на външни за страната фактори, като хармонизацията в патентното законодателство с това на Европейския съюз (ЕС), например.

- **Второ.** Ниската капацитетна подготвеност на ниво „предприятие”, в това число липсата на проектна документация и стратегии за развитие на високите технологии, включване в клъстери, въвеждане и утвърждаване на добри практики в областта на иновациите.

- **Трето.** Липсата на държавни стимули за иновационните предприятия.

- **Четвърто.** Ограничените алтернативни източници за финансиране на иновационни проекти извън програмите на ЕС и националния бюджет на страната.

Националната политическа воля за развитие на науката, технологиите и иновациите за последното десетилетие се изчерпва с три документа: Закон за насърчаване на научните изследвания (2003 г.); Иновационна стратегия (2004 г.) и Национална стратегия за развитие на научните изследвания (2011 г.). Трябва да се отбележи също, че реализацията на тези документи не е подкрепена с устойчив и последователен финансов и административен ангажимент от страна на държавата, което поставя изпълнението на заложените цели и задачи в тях в зависимост от конкретната политическа и икономическа конюнктура, а това обезсилва значително ефекта от тяхното прилагане. Във връзка с това, като много сериозно предизвикателство пред държавното управление се очертава зададената национална цел до 2020 г. размерът на разходите за НИРД да дос-

тигне процентен дял от 1,5 на сто от брутния вътрешен продукт. С оглед на изоставането на страната и липсата на последователни държавни ангажименти за приоритетите при развитието на иновациите, тази цел изглежда трудно достижима.

Трябва да се отбележи, че съществуват и определени положителни усилия за развитие на иновациите. Те са основно по линия на програмите на ЕС, докато на национално ниво държавните мерки по-скоро подкрепят тези усилия, без да постигат мултиплициращ ефект. По-конкретно е необходимо да се посочат задълженията на страната да усвоява по-значително по размер европейско финансиране чрез националните инструменти ОП „Конкурентоспособност” за програмния период 2014 – 2020 г., ОП „Иновации и конкурентоспособност”, ОП „Наука и образование за интелигентен растеж” и ОП „Иновационната стратегия за интелигентна специализация за програмния период 2014 - 2020 г.”, инициативата „Джеремі”.

3. Мястото на България на европейската иновационна карта

Преди да се направи анализ на развитието на иновациите в страната и мястото, което заема на европейската иновационна карта, е необходимо да се отбележи изоставането на Европа от САЩ по отношение на развитието на иновациите и на разходите за НИРД. Така например, за 2016 г. европейската икономика отбелязва процентен ръст на тези разходи от 3,2%, докато за САЩ той е 4%, а за световната икономика увеличението е 5,7%, в сравнение с данните за 2015 г. (SIGNIFICANT BUSINESS R & D GROWTH IN 2016). Във връзка с това, напредъкът на България по отношение на развитието на иновациите трябва да се следи внимателно, в контекста на специфичните особености на средата и необходимостта от увеличаване на технологичната обвързаност на българската икономика в европейски и глобален мащаб.

За целите на това изследване е използвано проучване на Евростат за разходите за развитие на иновации на национално равнище към месец декември 2017 г. Обхватът на проучването включва тридесет и шест европейски страни и ползва осреднени показатели за иновационните разходи в ЕС за 2010 г.

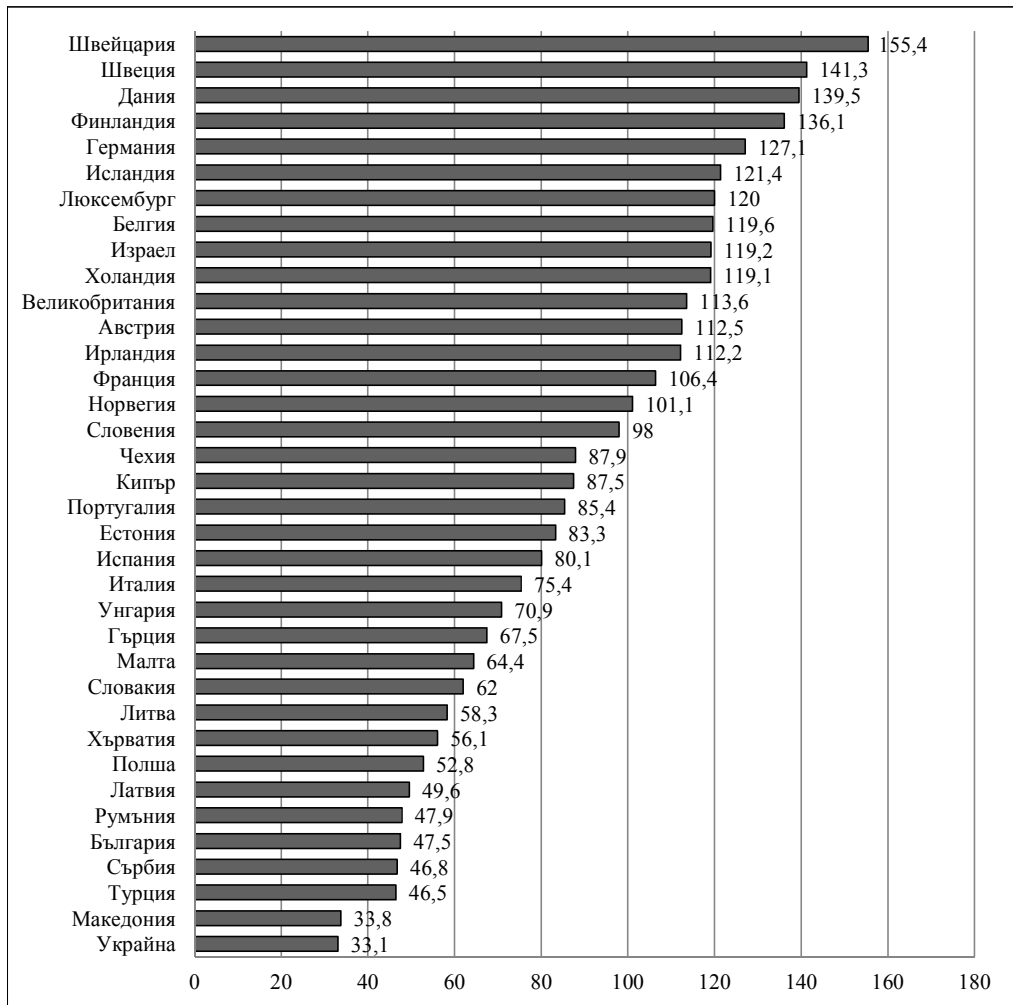
Данните са представени в обобщен вид като Европейски иновационен индекс (The European Innovation Scoreboard). Индексът осреднява данни в няколко основни направления – човешки ресурси; научни изследвания; среда за развитие на иновациите; национално финансиране и подпомагане на иновациите; фирмени инвестиции; иновационни предприятия „Иноватори” ; иновационни информационни канали; активи, формирани в резултат на реализация на инова-

ционен проект; въздействие на иновациите върху заетостта; въздействие на иновациите върху фирмените продажби. Освен широка обхватност по отношение на изследваните показатели, индексът дава възможност за сравняване на обобщените данни между отделни страни за по-продължителен период от време. Това дава възможност да се проследи динамиката в иновационното развитие на страните и да се обособят в няколко групи, в зависимост от степента на развитие на иновациите:

- **Първа група страни** – „Иновационни лидери“;
- **Втора група страни** – „Силни иноватори“;
- **Трета група страни** – „Умерени иноватори“;
- **Четвърта група страни** – „Скромни иноватори“.

На графика 1 са представени обобщените данни на Европейския иновационен индекс за 2016 г. при база данни за ЕС за 2010 г. = 100%.

Както се вижда от графика 1, България заема една от последните позиции в класацията за развитие на иновации за 2016 г. и попада в четвъртата група страни, които се определят като „скромни иноватори“. Допълнителна тревога буди и фактът, че за същия период практически липсва напредък на страната по отношение на иновационното развитие при базови данни от предходната година. Обобщеният показател за иновативност на европейския иновационен индекс показва незначително нарастване на коефициента на иновативност от 0,1 процентни пункта, съответно от 47,4% в края на 2010 г. до 47,5% за 2016 г. (вж. таблица 1).

Източник: Eurostat, European Innovation Scoreboard Interactive Tool, 2017.

Графика 1. Място на България на европейската иновационна карта (базови данни ЕС 2010 г. = 100%)

Преглед на данните за структурното развитие на иновациите в страната очертава ясно четири водещи направления, в които се отбелязва съществен напредък, и шест други, които отчитат спад за периода 2010 - 2016 г. и, според автора, са една от основните причини за ограничаването на интензивния иновационен растеж на българската икономика.

Иновационните области, които отбелязват положителен растеж, са следните:

- активи, формирани в резултат на реализация на иновационен проект;
- човешки ресурси;
- среда за развитие на иновациите;
- въздействие на иновациите върху заетостта.

Авторът е на мнение, че специално внимание трябва да се обърне на отчетеното повишаване на разходите за развитие на човешките ресурси заети с разработването и изпълнението на проекти в областта на НИРД. Това може да се определи като показателно за осъзнатата нужда от иновиране на икономиката в основата на която е подготвеният човешки фактор. От друга страна, съществува сериозна диспропорция по отношение на разходите, които се отделят за научни изследвания и публикационна активност. Изменението на тези разходи за периода 2010 - 2016 г., макар и положително, може да се определи като символично, в сравнение с разходите, насочени за развитие на човешките ресурси за същия период. В известна степен тази диспропорция е изненадваща в контекста на добрите иновационни практики в страни с наложени дългогодишни традиции и опит. Логично е да се предположи, че една от основните причини за това е липсата на изградена и „пренесена” в страната иновационна култура, както и неосъзнатата практическа полза от изграждане и задълбочаване на връзката между наука и бизнес.

Областите на регрес по отношение на иновационното развитие са групирани в шест направления, като тези с най-голямо отрицателно изменение са четирите:

- финансиране на иновациите с бюджетни средства и рисков капитал;
- иновационни предприятия;
- въздействие на иновациите върху фирмените продажби;
- иновационни информационни канали.

Специално внимание заслужава да се обърне на сериозното изоставане на страната по отношение на институционалното финансово и техническо осигуряване на развитието на иновациите. Това подкрепя направената вече констатация, че освен финансовите средства от европейските програми липсват реални алтернативни възможности за финансиране на иновационни проекти. Резерви трябва да се търсят основно по отношение на бюджетно финансиране, банково финансиране, вътрешнофирмено финансиране, фондове за рисков капитал (венчър фондове), бизнес ангели.

Страната продължава да изостава и по отношение на броя на иновационните предприятия и предприемаческата активност. Индексът показва сериозен регрес при малките и средните предприятия (МСП) в три основни направления – продуктови иновации; организационни иновации; иновации в нововъдения. Това поставя МСП в неизгодна пазарна позиция спрямо силно конкурентната среда, формирана от вътрешни и външни за страната пазарни фактори и участници. Липсата на достатъчна готовност и възможност за започване на нови успешни бизнесначинания закономерно води до по-ниска ниска степен на социално-икономическо въздействие на предприемачеството в България.

Таблица 1

**Развитие на иновациите в България по области
(базови данни ЕС 2010 г. = 100%)**

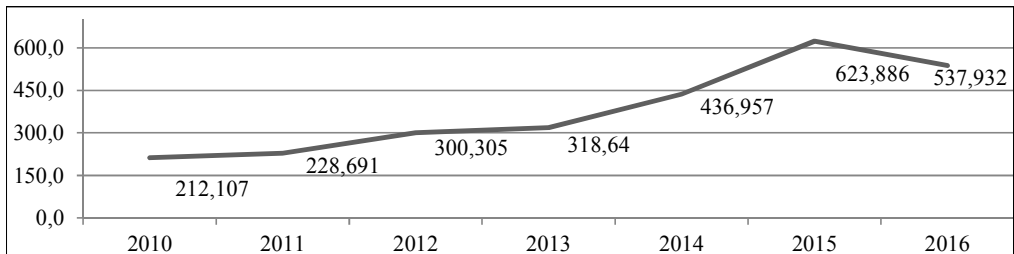
Направление	2010 г.	2016 г.	Изменение (%)
Човешки ресурси	33,7	71,8	38,1
Научни изследвания	28,5	28,6	0,1
Финансиране на иновации	59,4	16,1	-43,3
Фирмени инвестиции в иновации	66,5	59,0	-7,4
Иновационни предприятия	33,0	11,6	-21,5
Иновационни инвестиционни канали	30,0	17,7	-12,3
Иновационни активи	50,7	99,2	48,5
Иновационно въздействие върху заетостта	87,8	97,9	10,2
Иновационно въздействие върху продажбите	45,9	33,5	-12,4
Среда за развитие на иновациите	54,6	66,4	11,8
Индекс 2010 – 2016 г.	47,4	47,5	0,1

Източник: Eurostat, European Innovation Scoreboard Interactive Tool, Bulgaria, 2017.

4. Секторно и регионално разпределение на разходите за НИРД

На фона на иновационното изоставане на България, в сравнение с останалите страни от ЕС, повод за оптимизъм дава статистическата информация за изменението на секторните разходи за НИРД. Данните на националната статистика показват, че за периода 2010 - 2016 г. иновационните разходи на предприятията нарастват, както в абсолютна стойност, така също и като процент от brutния вътрешен продукт (БВП).

На графика 2 са представени статистически данни за изменението на разходите за НИРД в сектор „Предприятия”.

Източник: НСИ, Разходи за НИРД по статистически райони и сектори, 2018.

Графика 2. Иновационни разходи сектор „Предприятия” за периода 2010 – 2016 г. (млн. лв.)

Както се вижда от данните, представени на графика 2, разходите на предприятията за 2016 г., в сравнение с тези за 2010 г., се увеличават с 326 млн. лв. в абсолютна стойност, или със 154%.

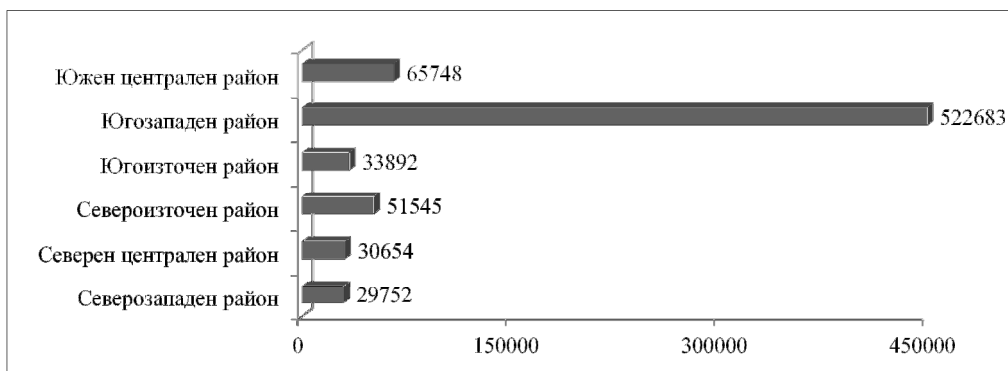
Сектор „Предприятия” продължава да бъде лидер по отношение на институционалните разходи за НИРД. За 2016 г. общият размер на тези разходи достига 735 млн. лв., което отнежда процентен дял от 73,3% за сектора. За лидерската позиция на сектор „Предприятия” говори и фактът, че по размер на иновационните разходи далеч назад се нареждат останалите три институционални сектора – „Държавен” – със 156 млн. лв. (21,2 на сто); „Висше образование” – с 38 млн. лв. (5,2 на сто); „Нетърговски организации” – с 2,2 млн. лв. (0,3 на сто).

Данните са показателни за водещата мотивация на ръководния мениджмънт на предприятията за развитие на техния конкурентен потенциал. От друга страна, анализът показва, че съществува съществена диспропорция при разпределението на разходите за иновации. За това говори и фактът, че увеличаването на разходите за НИРД за периода 2010 - 2016 г. се отнася за четирите сектора, но единствено за сектор „Предприятия” и частично за сектор „Държавен” се отчита изменение със съществен годишен темп.

Незавидното място, което заема сектор „Висше образование” подкрепя направената вече констатация, че практически липсва връзка между иновационните предприятия и научноизследователските центрове в страната. Това се очертава като един от основните недостатъци на иновационната екосистема в страната и същевременно е повод да се инициират дискусии за мерките от стра-

на на държавното управление за постигане на съществена дългосрочна интеграция между държавата, бизнеса и научните центрове, с ясното разбиране за значението на този процес и общите ползи от него.

Констатираните до тук съществени диспропорции по отношение на секторното развитие на разходите за НИРД може да се отнесат и за регионалното разпределение на иновационните разходи. Проучването е направено за сектор „Предприятия” по статистически данни за 2016 г. Анализът показва тенденциите в регионалното развитие на иновационните предприятия. Данните са представени на графика 3.

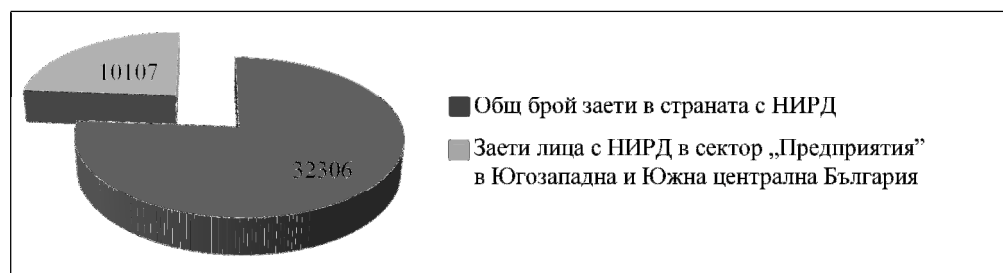
Източник: НСИ, Разходи за НИРД по статистически райони и сектори, 2018.

Графика 3. Регионална структура на разходите за НИРД, сектор „Предприятия” за 2016 г. (хил. лв.)

Данните от графиката показват, че основната част от финансирането за осъществяване на НИРД продължава да е силно концентрирано в Югозападния район, включващ столицата. В този район на страната за 2016 г. са концентрирани близо 72% от общите иновационни разходи, реализирани от предприятията в страната. Ако към тях се добавят и реализираните разходи в Южна централна България става ясно, че 80% от общите иновационни разходи са насочените към тези два региона на страната. Това естествено създава предпоставки за изтегляне на човешки ресурс към научноизследователските звена, разположени в тях и поставя под съмнение пълноценното използване и развитието на научния и иновационния потенциал в останалите региони на страната, в т.ч. и дългосрочните перспективи за тяхното икономическо развитие.

По подобен начин стоят нещата и по отношение на персонала, зает с развитие на НИРД. Не е изненадващ фактът, че за 2016 г. основната част от научния персонал е съсредоточен в предприятията и научните институти от сектор „Предприятия”. Общият брой на заетите лица е 32 306 души, като за сектора техният брой достига 13 565 души, или 42%.

В регионално отношение диспропорцията е още по-ясно изразена. Анализът показва, че само в Югозападна и Южна централна България в сектор „Предприятия” са заети общо 10 107 души, които формират близо една трета от общия брой на заетите лица с НИРД в страната и 75% от общия брой на заетите в сектора (вж. графика 4).

Източник: НСИ, Персонал, зает с НИРД по сектори, статистически райони и пол, 2018.

Графика 4. Дялово съотношение на заетите с НИРД в сектор „Предприятия” за 2016 г.

Заклучение

Това изследване не си поставя за основна цел да потвърди ролята и значението на иновациите като основен фактор за икономическото развитие. Безспорен е фактът, че разходите за развитие на НИРД не водят автоматично до повишаване на конкурентоспособността на потенциала на предприятията, респ. на националната икономика. За успешната реализация на иновационните проекти са необходими целенасочени и последователни усилия от страна на проектните екипи, информационно и финансово осигуряване на проектните етапи, благоприятна среда и целенасочена държавна политика за развитие на иновациите и не на последно място – наличие на фирмена култура като условие за дългосрочно пазарно присъствие.

Анализът показва наличие на сериозни резерви по отношение на качеството на средата за развитие на иновациите в страната. Тези резерви се отчитат,

както по отношение на липсата на по-категорични мерки от страна на държавното управление за подобряване на условията за развитие на иновациите, така също и по отношение на недостатъчните усилия на предприятията за развитие на иновационни проекти. Показателен факт за пасивната роля на държавата е незавидният дял на средствата за финансиране на НИРД, които се отделят от националния бюджет на страната. Това е и основната причина България да продължава да заема последно място в ЕС и едно от последните места в Европа по развитие на иновациите. Авторът е на мнение, че независимо от възможностите за финансиране на иновационни проекти, които се осигуряват от фондовете на ЕС, тяхното значение не трябва да се приоритизира. Въпросът за развитието на конкурентоспособния потенциал на националната икономика трябва да бъде част от дневния ред на българското държавно управление.

Тревога буди и наличието на значителни диспропорции по отношение на секторното и регионалното разпределение на разходите за НИРД. Нещо повече, налага се трайна тенденция към задълбочаване на неравномерното разпределение на иновационните разходи. В регионален план продължава да се наблюдава насочване на иновационните разходи основно в два географски региона на страната. Това е естествена предпоставка за задълбочаване на икономическите различия между отделните райони в страната, но същевременно дава възможност за ограничаване на този процес чрез финансово осигуряване и подобряване на средата за развитие на иновациите в тези райони.

Наред с преобладаващо негативните изводи за развитието на иновациите, трябва да се отчитат и определени положителни констатации. Така например, може да се посочи налагащата се през последните няколко години трайна тенденция към растеж на фирмените разходи, насочени към финансиране на НИРД. Това говори за все по-осъзнатата нужда от страна на фирмения мениджмънт за повишаване на конкурентния потенциал на предприятията, чрез разработване и внедряване на продукти и услуги с помощта на иновации. Може да се направи предположението, че иновационното качество на българската икономика ще продължи да се подобрява по-скоро, въпреки пасивното отношение на държавното управление, а не в резултат на последователни и целенасочени усилия от страна на държавата.

Литература

1. БОЕС, У., ЧОБАНОВ, А., СИМЕОНОВА, С., БОЖИЛОВ, Д. (2005) *Финансиране с рисков капитал – ръководство на българския предприемач*. София: Урсит ООД.

2. ДРАКЪР, П. (2002) *Иновации и предприемачество*. София: Класика и Стил.
3. ИЛИЕВ, И. (2005) *Рисковия капитал от гаражния бизнес до международните борси*, София: Global finance.
4. МИШЕВ, Г. (2010) *Статистическо характеризирание за бизнес средата на основата на данни от анкетни проучвания*, София: ИК УНСС.
5. ТОДОРОВ, Л. (2003) *Рентабилност и бизнес риск*, София: Тракия – М.
6. Фондация за приложни изследвания, Иновации. бг 2017.
7. Bloomberg Business (2014) *Behind the Venture Capital Boom: Public Pensions*.
8. Bompers and Josh Lerner (June 2001) *The Venture Capital Revolution*. Journal of Economic Perspectives.
9. BYGRAVE, W. (2003) *The Portable MBA in Entrepreneurship*. John Wiley & Sons, Inc.
10. CALAMEL, L., Defelix, C., Picq, T., Retour, D. (2012) *Inter-organization project in French innovation clusters: The construction of collaboration international Journal of Project*, Vol 30, Issue 1.
11. CHESBROGHT, H. (2003) *Open Innovation: New Imperative for Creating and Profiting from technology*. Harvard Business Press.
12. COHEN, W., LEVINTAL, D. (1990) *Absorptive Capacity: A new perspective of learning and innovation*. Administrative Science Quarterly.
13. COOPER, R. (2011) *Winning at New Product, Creating Value Through Innovation*, Fourth Edition.
14. DRUCKER, P (2007) *Innovation and Entrepreneurship*, Harper Paperbacks.
15. European Commission, European Innovation Scoreboard (2017).
16. European Commission, Industrial R&D – JRC Policy Insights, *Significant Business R&D Growth in 2016*.
17. FRYMAN, M. (2002) *Quality and Process Improvement*, Delmar.
18. HOBDAY, M. (June 2005) *Firm-level Innovation Models: Perspectives on Research in Developed and Developing Countries. Technology Analysis & Strategic Management*, vol.17, №2.
19. OECD (2005) *Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data*. Oslo Manual, Third Edition.
20. POL, E. (2006) *An Introduction to Economics with Emphasis on Innovations*, Innovation Planet.
21. SCHUMPETER, J.A. (1961) *The theory of economics development: an inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle*, translated from the German by Redvers Opie, Transaction Publishers.

22. The Heritage Foundation (2015) *Economic Freedom: Global and Regional Patterns*.

23. WORTHINGTON, I., Britton, Ch. (2006) *The Business Environment*, London: Prentice Hall, Fifth Edition.

DISPROPORTIONS IN THE ALLOCATION OF RESEARCH AND DEVELOPMENT COSTS IN BULGARIA

Trayan Pavlov Yosifov

Abstract

The economic changes in the country since the late 1980s resulted in the increase of regional disproportions. There has been clear differentiation in regions and economic sectors which are leading ones in an economic aspect and such which are significantly lagging behind. One of the paramount indices regarding the extent of the regional and branch development is the level of costs intended for funding research and development. The focus of this study is the disproportions on a regional and branch level and the place Bulgaria occupies in the European innovations map in the context of the necessity of increasing the overall competitive power of Bulgarian economy.

Key words: *innovations, competitive power, competitiveness, investments, regional development.*